

Krystyna Ciuman

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

UBEZPIECZENIA OSOBOWE – DOBROWOLNOŚĆ CZY KONIECZNOŚĆ?

Streszczenie: W opracowaniu przedstawiono rozwój ubezpieczeń osobowych w Polsce (ubezpieczeń działu I) w latach 2005-2008. Ukazano wielkość składek ubezpieczeniowych, ich strukturę, dynamikę, wielkość wyniku technicznego. Zaprezentowano również rozmiary działalności w zakresie ubezpieczeń społecznych. Stwierdzono, że dalszemu rozwojowi ubezpieczeń osobowych sprzyjałoby wprowadzenie większych korzyści podatkowych.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia gospodarcze osobowe, ubezpieczenia społeczne.

1. Wstęp

Instytucja ubezpieczeń powstała jako odpowiedź na istnienie ryzyka w życiu człowieka i jego działalności gospodarczej [Owsiak 2002, s. 136]. Ryzyko to jest często zbyt duże, aby ludzie (podmioty gospodarujące) mogli ponosić je sami. Dlatego ubezpieczający udają się do ubezpieczyciela, aby on otoczył ich ochroną ubezpieczeniową. Przedmiotem ubezpieczeń osobowych jest dobro osobiste, czyli życie, zdrowie, zdolność człowieka do pracy [Banasiński 1993, s. 81].

W przypadku ubezpieczeń osobowych dobrowolnych decyzje o zakupie ochrony ubezpieczeniowej mają wprawdzie charakter indywidualny, ale ubezpieczających łączy wspólna idea zabezpieczenia się na przyszłość [Owsiak 2002, s. 138]. Ubezpieczający się podejmują decyzję o zakupie ochrony ubezpieczeniowej, ponieważ są przeczorni.

W niniejszym opracowaniu rozpatrywane będą ubezpieczenia osobowe działu I w Polsce (ze względu na ich długoterminowy charakter) w latach 2005-2008. Są one ubezpieczeniami dobrowolnymi. Celem prowadzonych rozważań jest, po pierwsze, zaprezentowanie rozwoju tych ubezpieczeń, a po drugie, ukazanie rozmiarów działalności w zakresie tych ubezpieczeń w odniesieniu do ubezpieczeń społecznych.

2. Rozwój ubezpieczeń osobowych w Polsce w latach 2005-2008

Na rozwój ubezpieczeń (w tym także osobowych) wpływa wiele czynników, spośród których bardzo istotne są czynniki ekonomiczne. W tab. 1 zamieszczono niektóre wielkości charakteryzujące sytuację makroekonomiczną w naszym kraju

Tabela 1. Wybrane wielkości charakteryzujące sytuację makroekonomiczną w Polsce w latach 2005-2008

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008
PKB (w mln zł)	983 302	1 060 031	1 175 266	1 272 838
Dynamika PKB (rok poprzedni = 100)	100,0	107,8	110,9	108,3
Dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych (w mln zł)	658 911	690 546	731 303	799 085
Dynamika dochodów do dyspozycji (rok poprzedni = 100)	100,0	104,8	105,9	109,3
Stopa bezrobocia rejestrowanego	17,6	14,8	12,4	9,9
Wynik budżetu państwa (w mln zł)	-28 361	-25 063	-15 956	-24 346
Dynamika wyniku budżetu państwa (rok poprzedni = 100)	100,0	88,4	63,7	152,6
Wynik budżetu państwa w relacji do PKB (w %)	-2,88	-2,36	-1,36	-1,91
Państwowy dług publiczny (w mln zł)	466 591	506 263	527 442	597 797
Dynamika długu publicznego (rok poprzedni = 100)	100,0	108,5	104,2	113,3
Państwowy dług publiczny w relacji do PKB (w %)	47,45	47,76	44,88	47,0
Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (w %)	102,1	101,1	102,5	104,2

Źródło: [Rocznik Statystyczny...2008, 2009], obliczenia własne.

Tabela 2. Charakterystyka składek ubezpieczeniowych działu I w latach 2005-2008

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008
Składki ubezpieczeniowe brutto ogółem (w mln zł)	30 981,4	37 533,4	43 493,2	59 270,3
Składki ubezpieczeniowe brutto działu I (w mln zł)	15 323,5	21 108,6	25 509,4	38 986,0
Udział składek ubezpieczeniowych brutto działu I w składkach ubezpieczeniowych brutto ogółem (w %)	49,5	56,2	58,7	65,8
Składki z reasekuracji czynnej działu I w (mln zł)	120,5	72,9	52,8	48,0
Udział składek z reasekuracji czynnej działu I w składkach ubezpieczeniowych brutto działu I (w %)	0,8	0,3	0,2	0,1
Składki działu I przekazane reasekuratorom (w mln zł)	201,6	213,9	295,7	1248,4
Udział składek działu I przekazanych reasekuratorom w składkach ubezpieczeniowych brutto działu I (w %)	1,3	1,0	1,2	3,2
Stosunek składek z reasekuracji czynnej działu I do składek działu I przekazanych reasekuratorom (w %)	59,8	34,1	17,9	3,8
Dynamika składek ubezpieczeniowych brutto działu I (w %) (rok 2005 = 100)	100,0	137,8	166,5	254,4
Dynamika składek ubezpieczeniowych brutto działu I (w %) (rok poprzedni = 100)	100,0	137,8	120,8	152,8

Źródło: [Rocznik Ubezpieczeń...; Biuletyn Kwartalny...], obliczenia własne.

w latach 2005-2008. W badanym okresie następował wzrost PKB, jednakże tempo tego wzrostu w 2008 r. uległo obniżeniu. Wielkość państwowego długu publicznego w całym badanym okresie wykazywała tendencję rosnącą. Warto zauważyć wzrost dynamiki długu publicznego w 2008 r.

W tab. 2 ukazano charakterystykę składek ubezpieczeniowych działu I. Składki brutto tego działu w latach 2005-2008 wykazywały tendencję rosnącą, szczególnie zaś wzrosły w 2008 r. W wymienionym roku wzrost składek wystąpił głównie (w ok. 70%) w zakładach z przewagą kapitału krajowego.

Skoro rozpatrujemy składki brutto działu I, to rodzi się pytanie, czy działalność reasekuracyjna nie spowodowała odpływu znacznej części tych składek za granicę, bo tym samym mniejsza ilość środków pieniężnych mogłaby być przedmiotem lokat w kraju. Z danych zamieszczonych w tab. 2 wynika, że składki przekazane reasekuratorom w latach 2005-2007 przewyższały wprawdzie składki uzyskane z tytułu reasekuracji czynnej, ale rozmiary działalności reasekuracyjnej nie były duże. W 2008 r. wielkość reasekuracji biernej wzrosła do 3,2% składek brutto, przy czym zakłady z przeważającym udziałem kapitału krajowego w 2008 r. cedowały 2,2% składek brutto, a zakłady z przeważającym udziałem kapitału zagranicznego 4,2% składek brutto. O wzroście reasekuracji biernej w zakładach z przeważającym kapitałem zagranicznym zadecydowały głównie składki przekazane reasekuratorom przez ING TUnŻ SA oraz PAP TUnŻ i R AMPLICO LIFE SA¹.

Tabela 3. Struktura składek ubezpieczeniowych działu I w latach 2005-2008

Wyszczególnienie	2005		2006		2007		2008	
	w mln zł	w % składek działu I	w mln zł	w % składek działu I	w mln zł	w % składek działu I	w mln zł	w % składek działu I
Składki ubezpieczeniowe brutto działu I z ubezpieczeń bezpośrednich	15 203,0	100,0	21 035,7	100,0	25456,6	100,0	38 938,0	100,0
w tym:								
grupa 1 – na życie	6899,0	45,4	8105,6	38,5	9855,9	38,7	28 376,8	72,9
grupa 2 – posagowe, zaopatrzenia dzieci	150,5	1,0	146,2	0,7	138,0	0,5	131,6	0,3
grupa 3 – na życie, związane z funduszem kapitałowym	5610,0	36,9	9701,6	46,1	11958,2	47,0	6289,1	16,1
grupa 4 – rentowe	28,9	0,2	35,2	0,2	44,7	0,2	61,7	0,2
grupa 5 – wypadkowe i chorobowe	2514,6	16,5	3047,1	14,5	3459,8	13,6	4078,8	10,5

Źródło: jak w tab. 2.

¹ Obliczeń dokonano na podstawie danych zawartych w [Biuletyn Kwartalny... 2008].

W strukturze składek z ubezpieczeń bezpośrednich działu I (tab. 3) największy udział miały: w latach 2005 i 2008 ubezpieczenia grupy 1 (45,4% oraz 72,9%), w latach 2006 i 2007 ubezpieczenia grupy 3 (46,1% oraz 47,0%). Warto podkreślić, że w 2008 r. istotnie wzrosły składki ubezpieczeniowe grupy 1, a obniżyły się składki ubezpieczeniowe grupy 3. W grupie 1 ubezpieczeń popularne były polisolokaty, korzystne dla ubezpieczających się ze względów podatkowych.

W latach 2005-2008 składki z ubezpieczeń bezpośrednich działu I wzrosły 2,56 razy, a składki grupy 1 (ubezpieczenia na życie) 2,88 razy (tab. 4).

Jeśli chodzi o grupy ubezpieczeń działu I, w których uzyskano najwyższy wynik techniczny z ubezpieczeń bezpośrednich (tab. 5), to należałoby wymienić grupę 1 (w badanym okresie od 43,2% do 51,6% wyniku technicznego), grupę 5 (od 38,0% do 44,6% wyniku technicznego) oraz grupę 3 (od 8,7% do 17,8% wyniku technicznego).

3. Ubezpieczenia działu I w odniesieniu do PKB oraz do ubezpieczeń społecznych

W latach 2005-2008 rosły składki ubezpieczeniowe działu I oraz następował wzrost PKB. Z porównania danych zawartych w tab. 1 i 4 wynika, że w każdym z badanych lat dynamika składek ubezpieczeniowych działu I przewyższała dynamikę PKB. Udział składek ubezpieczeniowych działu I w PKB wykazywał zatem tendencję rosnącą i w badanych latach wynosił odpowiednio: 1,56%, 1,49%, 2,17%, 3,06% (tab. 6).

Tabela 4. Dynamika składek ubezpieczeniowych działu I w latach 2005-2008

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008
Rok 2005 = 100				
Składki ubezpieczeniowe brutto działu I z ubezpieczeń bezpośrednich	100,0	138,4	167,4	256,1
Grupa 1	100,0	117,5	121,6	287,9
Grupa 2	100,0	97,1	91,7	87,4
Grupa 3	100,0	172,9	213,2	112,1
Grupa 4	100,0	121,8	154,7	213,5
Grupa 5	100,0	121,2	137,6	162,2
Rok poprzedni = 100				
Składki ubezpieczeniowe brutto działu I z ubezpieczeń bezpośrednich	100,0	138,4	121,0	153,0
Grupa 1	100,0	117,5	121,6	287,9
Grupa 2	100,0	97,1	94,4	95,4
Grupa 3	100,0	172,9	123,3	52,6
Grupa 4	100,0	121,8	127,0	138,0
Grupa 5	100,0	121,2	113,5	117,9

Źródło: jak w tab. 2.

Tabela 5. Wynik techniczny ubezpieczeń działu I w latach 2005-2008

Wyszczególnienie	2005		2006		2007		2008	
	w mln zł	w % wyniku techn. działu I	w mln zł	w % wyniku techn. działu I	w mln zł	w % wyniku techn. działu I	w mln zł	w % wyniku techn. działu I
Wynik techniczny działu I z ubezpieczeń bezpośrednich	2395,3	100,0	3196,0	100,0	3435,3	100,0	3432,8	100,0
w tym:								
grupa 1	1096,0	45,7	1649,2	51,6	1649,4	48,0	1484,2	43,2
grupa 2	32,7	1,4	40,5	1,3	35,4	1,0	17,6	0,5
grupa 3	230,0	9,6	276,9	8,7	466,8	13,6	610,5	17,8
grupa 4	-32,0	-1,3	14,4	0,4	0,6	0,0	-15,2	-0,4
grupa 5	1068,6	44,6	1215,0	38,0	1283,1	37,4	1335,7	38,9

Źródło: jak w tab. 2.

Z kolei przychody Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (FUS) w latach 2005-2008 wykazywały tendencję rosnącą, lecz ich dynamika była znacznie niższa od dynamiki składek ubezpieczeniowych działu I (tab. 2 i 6). Wielkość przychodów FUS znacznie przewyższała wielkość składek ubezpieczeniowych działu I. Stosunek przychodów FUS do PKB w latach 2005-2008 wynosił: 11,45%, 11,69%, 11,04%, 10,8%. Dużo mniejsze od przychodów FUS były przychody Funduszu Emerytalno-Rentowego, a ich relacja do PKB w badanym okresie malała od 1,62% w 2005 r. do 1,27% w 2008 r.

Dla ukazania ubezpieczeń działu I w odniesieniu do ubezpieczeń społecznych wyliczono stosunek składek ubezpieczeniowych działu I do przychodów Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Funduszu Emerytalno-Rentowego), zdając sobie sprawę z ogólności takiego porównania, jak również z tego, że wymienione fundusze są dotowane z budżetu państwa. Na podstawie danych zawartych w tab. 2 i 6 można wyliczyć, że w latach 2005-2008 stosunek składek ubezpieczeniowych działu I do

Tabela 6. Działalność ubezpieczeniowa w odniesieniu do PKB w latach 2005- 2008

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008
Stosunek składek ubezpieczeniowych brutto działu I do PKB (w %)	1,56	1,99	2,17	3,06
Przychody FUS (w mln zł)	112 580	123 901	129 721	137 330
Dynamika przychodów FUS (rok poprzedni = 100)	100,0	110,1	104,7	105,9
Stosunek przychodów FUS do PKB (w %)	11,45	11,69	11,04	10,8
Przychody Funduszu Emerytalno-Rentowego (w mln zł)	15 887	16 205	15 942	16 185
Dynamika przychodów Funduszu Emerytalno-Rentowego (rok poprzedni = 100)	100,0	102,0	98,4	101,5
Stosunek przychodów Funduszu Emerytalno-Rentowego do PKB (w %)	1,62	1,53	1,36	1,27

Źródło: jak w tab. 1.

przychodów Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wynosił odpowiednio: 13,6%, 17,0%, 19,7%, 28,4%, natomiast stosunek składek ubezpieczeniowych działu I do sumy przychodów Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz Funduszu Emerytalno-Rentowego był równy: 11,9%, 15,1%, 17,5%, 25,4%.

Z danych opublikowanych przez GUS wynika, że przeciętna miesięczna emerytura i renta (łącznie) w latach 2005-2008 stanowiła: 59,7%, 61,3%, 57,5%, 55,1% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto (zob. [Rocznik Statystyczny... 2009, s. 276]).

4. Podsumowanie

Z przeprowadzonych rozważań wynika, że rozmiary działalności w zakresie ubezpieczeń społecznych znacznie przewyższały rozmiary działalności ubezpieczeń komercyjnych działu I. Ubezpieczenia społeczne to głównie ubezpieczenia emerytalno-rentowe. Z kolei w dziale I ubezpieczeń oferowane są produkty umożliwiające dobrowolne oszczędzanie, będące w przyszłości uzupełnieniem świadczeń emerytalnych (III filar).

Pozytywnie należałoby ocenić rozwój ubezpieczeń działu I. W badanym okresie następował ciągły wzrost dochodów do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych (tab. 1).

Zważywszy na aktualną sytuację gospodarczą oraz sytuację demograficzną w naszym kraju, trudno się spodziewać istotnej poprawy relacji między przeciętną emeryturą i rentą a przeciętnym wynagrodzeniem. Zatem rozwój osobowych ubezpieczeń dobrowolnych, umożliwiających w przyszłości zwiększenie stopy zastąpienia, wydaje się koniecznością. Sprzyjać mu może dalszy wzrost dochodów do dyspozycji w sektorze gospodarstw domowych, a wprowadzenie większych niż dotychczas korzyści podatkowych stanowiłoby materialną zachętę do zakupu ochrony ubezpieczeniowej.

Literatura

- Banasiński A., *Ubezpieczenia gospodarcze*, Poltext, Warszawa 1993.
Biuletyn Kwartalny. Rynek Ubezpieczeń IV/2008, KNF.
Owsiak S., *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 2002.
Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2008 i 2009, GUS.
Rocznik Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych 2006, KNF.

PERSONAL INSURANCE – VOLUNTARINESS OR NECESSITY?

Summary: The principal aim of this paper is to analyze the development of personal insurance in Poland in the years 2005-2008. This article examines the volume of insurance collection, their structure and dynamics and also shows the technical revenue. The volume of social insurance is presented as well. It has been found that the introduction of tax relieves may have a positive influence on the development of the personal insurance.